

Позиція Центру спільних дій щодо повоєнної відбудови України

Станом на квітень 2023 року загальна сума збитків унаслідок війни оцінюється у 147,5 млрд доларів, з яких 54,4 млрд становлять житлові будівлі, 36,2 млрд – інфраструктура, 8,9 млрд агропромисловий комплекс. Це приблизні суми, які є орієнтиром для планування відбудови.

54,4 млрд

36,2 млрд

8,9 млрд

Запит суспільства доволі чіткий. За результатами соціологічного дослідження, яке проводили на замовлення Transparency International Ukraine, 76% населення та 78% представників бізнесу виступають за децентралізацію процесу відбудови. Також 60% населення та 68% бізнесу підтримують проектну підтримку відбудови. Вони ж виступають за відкритість інформації про відбудову і якомога більше залучення до процесу ухвалення рішень.

Відбудова має стати квінтесенцією перемоги України у війні з агресором. Ми як країна маємо не лише відремонтувати знищене та пошкоджене, але й створити краще, ніж було. Для цього нам потрібні якісні дані, а також політична воля на них базуватись.

В контексті суспільного обговорення рамок, за якими влада має планувати і проводити відбудову, аналітично-адвокаційний “Центр спільних дій” публікує власну позицію щодо принципів та підходів, які ми вважаємо необхідними для застосування в процесі планування та втілення відбудови.

Вчасність

Реальна або повноцінна відбудова країни можлива лише після перемоги України у війні та після завершення воєнних дій на її території.

За умови обмежених ресурсів держава не може відбудовувати прифронтові громади та наближені до них деокуповані території під час бойових дій на території країни, оскільки існує висока ймовірність того, що нові об'єкти будуть повторно зруйновані, а кошти – даремно витрачені.

На це вказують приклади обстрілів Циркунівської громади Харківської області, яка бере участь в експериментальній відбудові, і затоплення громад

Херсонської області через підриви росіянами дамби на Каховській ГЕС.

Швидка відбудова може стосуватися виключно критичних/важливих об'єктів інфраструктури, які конче необхідні тут і зараз, все інше слід відбудовувати після війни, коли для цього будуть необхідні дані та ресурси. Доки триває війна, всі ресурси потрібно спрямовувати на перемогу і на забезпечення найнеобхідніших потреб цивільного населення та Збройних Сил.

ЕФЕКТИВНІСТЬ

В умовах обмежених ресурсів успішність відбудови буде залежати від ефективності розпоряджання цими ресурсами: максимальний результат за мінімум витрачених коштів.

За задекларованим урядом принципом, відбудовувати громади слід не такими ж, як вони були до руйнувань, а кращими – відповідно до реальних потреб громадян на момент відбудови та перспективи євроінтеграції.

Процес прийняття рішень щодо відбудови потрібно децентралізувати, максимально спустивши його на рівень органів місцевого самоврядування. Відповідати за її втілення також мають ОМС. Формувати запити на відбудову та отримувати ресурси (зокрема фінансові) на її втілення мають саме керівники громад. На територіях, які були окуповані з 2014 року, а також тих, де працювали військово-цивільні адміністрації, роль місцевого самоврядування мають виконувати спеціально створені для цього органи, які нести відповідальність за процес відбудови перед громадою.

На рівні громад обов'язково долучати мешканців до відбудови як головних її бенефіціарів. Залучення має відбуватись на всіх етапах – від формування запитів на відбудову у громаді до моніторингу її реалізації. Це дозволить не лише зробити процес більш прозорим, але й

дізнатись про справжні потреби громади, ознайомити людей з планами, врахувати інтереси стейкхолдерів, зменшити ризик корупції і збільшити довіру до процесу відбудови та держави.

За тим самим принципом слід відбудовувати державну інфраструктуру, де запити мають формувати органи державної влади відповідно до своєї спеціалізації.

Наразі правлячі еліти навпаки концентрують всі рішення та ресурси на центральному рівні, зокрема на новоствореному Міністерстві розвитку громад, територій та інфраструктури України, що лише віддаляє відбудову від громад та людей. Нещодавно централізацію ще більше посилили: Кабмін створив посади заступників міністрів та керівників обласних державних адміністрацій, які відповідатимуть за відбудову.

Роль держави в процесі відбудови визначальна на значно вищому рівні – моделювання структури економіки, врахування перспективи національних реформ, а також євроінтеграційних зобов'язань та майбутніх стандартів.

Базуватись на даних

Для якісного планування і проведення відбудови державі необхідна єдина і комплексна система даних, якою оперуватимуть органи влади.

Першочергово це дані про кількість людей, їхній вік, розселення, кваліфікацію, плани на життя; а також дані про плани переміщених в межах території України підприємств, обсяг пошкодженого та знищеного житла, інфраструктури. На основі цих даних влада зможе розуміти точні масштаби руйнувань, оцінювати запити на відбудову на предмет відповідності реальним потребам і моніторити процес втілення заходів з відбудови.

Зараз дані, якими оперує держава, низької якості, а єдиної системи збору та аналізу даних з відбудови між усіма органами влади не існує. Кожна ЦОВВ має власну систему збору даних, які не формують спільні бази даних, необхідні для інших органів влади. Більше того, дані у різних системах часто не збігаються, а основним суб'єктом збору і аналізу даних з будь-якого напрямку є Офіс Президента України, який не має на це жодних повноважень. В результаті держава оперує дуже приблизними, а подекуди, ймовірно, вигаданими показниками щодо руйнувань та швидкого відновлення, які подає партнерам та донорам для отримання допомоги.

Після Ukraine Recovery Conference у Лондоні має запрацювати цифрова платформа “DREAM”, де збиратиметься вся інформація про відбудову пошкоджених чи знищених війною об'єктів. Проте така система є моніторинговою – для умовної публічності та контролю з боку партнерів, донорів, ГО, громадян тощо. Вона не вирішує проблему зі збором та аналізом даних для планування відбудови.

Для планування повноцінної відбудови потрібна **система**, яка обов'язково включатиме всі етапи – не лише зафіксоване пошкодження і автоматичний розрахунок вартості пошкодження на основі параметрів, але й інформацію для планування відбудови. Вона має інтегрувати всі реєстри та бази даних держави, і доступ до неї повинні мати всі ЦОВВ, які ухвалюватимуть рішення щодо відбудови. Наповнення системи мають займатися люди, які безпосередньо відповідають за об'єкти на відповідному рівні (громади, району чи області). Для якісної оцінки стану руйнувань необхідно їхати на об'єкт, обстежувати та аналізувати його стан, і зробити це можуть лише виконавці на першій ланці у об'єднаній системі збору та аналізу даних.

Справедливість

Відбудова має бути доступною та справедливо розподіленою серед тих, хто її дійсно потребуватиме та де в ній буде соціальна та економічна доцільність.

Розумна конкуренція між громадами та єдині правила фінансування будуть найбільше впливати на результат відбудови. Боротьба громад за доступ до обмежених ресурсів має відбуватись за чітко окресленими правилами фінансування для кожного з рівнів управління (громада, район, область), єдиних вимог до проєктів, кошторисів тощо. Влада має в такий спосіб забезпечити рівність можливостей у доступі до ресурсів, щоб не було випадків, коли більшість ресурсів на відбудову забирає меншість тих, хто цього потребує.

Важливо, щоб кошти на фінансування конкретних проєктів відбудови йшли напряму у бюджети місцевих громад. Якщо кошти йтимуть через міністерства чи інші державні установи, збережуться ризики ручного управління, тиску на громади та високопосадової корупції.

При втіленні проєктів відбудови витрачені з бюджетів кошти мають йти у місцеву економіку: матеріали, підрядники, робоча сила мають бути українського походження і мати певний рівень локалізації. Це не лише дасть ривок економічній потужності громад, але й мотивуватиме підприємства розвиватись та відповідати міжнародним стандартам якості.

Також Національний банк має розробити механізми, за якими громади та підприємства не зможуть вивести отримані на відбудову кошти за кордон. Заведення в економіку коштів на відбудову має бути продуманим та поступовим. Бездумне збільшення грошової маси (що національної, що іноземної валюти) вплине на курс (купівельну спроможність), що матиме негативний вплив як на бізнес, так і на банківську систему.

